

PRILOZI

UDK: 613.22:37.018 (497.5 Dubrovnik) "04/14"
Izvorni naučni rad

NAJMLJENO DOJENJE I ODGOJ NAPUŠTENE DJECE U DUBROVNIKU I DUBROVAČKOM ZALEĐU U RAZVIJENOM SREDNJEM VIJEKU

Esad Kurtović
Filozofski fakultet, Sarajevo, Bosna i Hercegovina

Apstrakt: Kroz nekoliko pronađenih ugovora i tužbi prilog razmatra pitanje najmljenog dojenja i odgoja napuštene ili ostavljene djece u Dubrovniku i dubrovačkom zaleđu u razvijenom srednjem vijeku. Ugovori ukazuju na uhodanost i učestalost ovih aktivnosti na koje se, iz različitih pobuda opredjeljuju ugovorene strane. Prilog skreće pažnju na pozadinu ovih suhoparnih ugovora koji kriju raznorazne životne priče kojima je obilježena bogata svakodnevica u odnosima Dubrovnika i zaleđa. Primjeri ukazuju i na kupovinu djece.

Ključne riječi: najmljeno dojenje, usvajanje napuštene djece, srednji vijek, Dubrovnik, zaleđe.

Abstract: On the basis of a few newly discovered contracts and litigations this paper considers the issue of breastfeeding for hire and the upbringing of abandoned children in Dubrovnik and its hinterland during the late Middle Ages. The contracts show the frequency of these activities which the contractual parties entered into due to various causes. The contribution pays attention to the background of these arid contracts which hide various life stories and the rich history of everyday life in the relations between Dubrovnik and its hinterland. The presented examples also illustrate the practice of buying and selling children.

Key words: *Breastfeeding for hire, adoption of abandoned children, Middle Ages, Dubrovnik, hinterland*

Svakodnevni promet između Dubrovnika i zaleđa u razvijenom srednjem vijeku u širokom spektru omogućava praćenje različitih poslovnih aktivnosti. Gotovo da se ne može zamisliti šta se sve iz neposrednog zaleđa ne slijeva u Dubrovnik, a isto tako i iz njega izvozi u zaleđe. U tom kontekstu život čini svoje, pa je niz uobičajenih dešavanja izraz životne, svakodnevne prakse. Te aktivnosti su odraz međusobne ovisnosti koja je trajala, održavala se, bila životnom i pretvarala u tradicionalne i običajne okvire odnosa među susjedima. Na ovom mjestu skrećemo pažnju na jednu specifičnu djelatnost koja sama po sebi pokazuje kolika je bila raznovrsnost neposrednih veza Grada podno Srđa sa svojim prvim komšijama. Radi se o najmljenom dojenju. Ovdje je ono prezentirano kroz nekoliko zabilježenih, očuvanih i pronađenih primjera u knjigama Državnog arhiva u Dubrovniku. To su ugovori o dojenju, ishrani i zdravom odgoju djece, plaćanje tih aktivnosti i tužbe zbog neispunjavanja pojedinih odredbi tih ugovora. Njihova specifičnost, poslovna uhodanost i činjenica da očuvane informacije ne označavaju i ne predstavljaju sve moguće situacije, upućuju na relativno uobičajenu formu kojom se u neposrednim vezama među susjedima rješavao i pokušavao riješiti kritični problem nedostatka mlijeka za dojenje djece ili nemogućnost dojenja.

* * *

Škrte informacije iz ugovora o najmljenom dojenju ponekad ne dozvoljavaju šira elaboriranja. Tako se marta 1356. godine Dobroslava, supruga Dobroslava iz Popova, obavezala apotekaru Jakobu da će godinu dana dojiti mlijekom jednog njegovog sina uz naknadu od 16 dubrovačkih dinara.¹ Ugovor podrazumijeva da je apotekar Jakob tražio dojilju i da je uspio da je pronađe na području Popova, ali ne i da je i sam bio u potrazi na terenu, niti da je Dobroslava morala da bude prisutna u Dubrovniku pri sklapanju ovog ugovora. Potraga se mogla svoditi na razgovor sa susje-

¹ “Dobrosclaua uxor Dobrosclai de Papoa presente dicto eius marito volente et consentiente facit manifestum quod ipsa promittit et se obligat Jacobo speciario de lactando quedam eius filium I anno pro yperperis XVI grossos Ragusii” (20. 3. 1356. g.), Državni arhiv u Dubrovniku (dalje: DAD), *Diversa Cancellariae*, XVIII, 116.

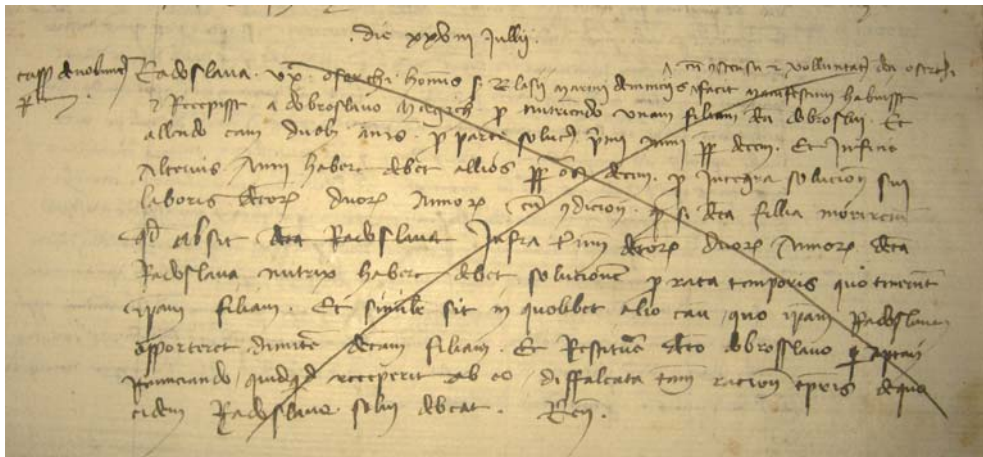
dima iz zaleđa koji su prispjeli svojim poslovima u Dubrovnik i koji su mogli Jakoba da upute na pravu adresu.

U narednom ugovoru koji imamo pred sobom ne znamo starost djeteta, no moglo bi se raditi i o dojenju. U svakom slučaju, januara 1401. godine Milohna Tomić primio je od Tripe Jurjevića iz Kotora jednu ‘modrinu’ (toga, plava haljina), a na ime ishrane sina Tripuna de Gazolana. Milohna se obavezao da neće više ništa tražiti od Tripe niti od njegove žene sve dok se ne pojavi Tripun, otac djeteta.²

Jula 1403. godine Radoslava, uz saglasnost supruga Ozerka, čovjeka dubrovačkog vlastelina Blaža Marina Menčetića, primila je ‘na dvogodišnju ishranu’ kćerku Dobroslava Mrgića. Ugovor je predviđao isplatu deset perpera dubrovačkih dinara poslije prve godine, a još toliko po isteku ugovora, tj. na kraju druge godine. Specifičnost ovog ugovora je njegova surova poslovnost koja je podrazumijevala i okolnost smrti djeteta, a u tom slučaju hraniteljica bi trebala da bude isplaćena za onoliko vremena ‘svoga rada’ (*sui laboris*) do kada je dijete bilo u životu. I ukoliko bi se ta aktivnost iz nekog drugog razloga prijevremeno prekinula, plaćanje bi se podrazumijevalo do vremena prekidanja.³

² “Millochna Thomich facit manifestum quod ipse habuit et recepit a Tripe de Georgio de Chatharo unam modrinam pro nutrimento filii Triphonis de Gaçolana quem tenuit dictus Millochna, promictens ipse Millochna nichil aliud petere a Tripe de Georgio predicto nec ab usore sua donec venerit Tripcho de Gazolana, pater dicti pueri. Renuntiando” (18. 1. 1401. g.), DAD, Diversa Cancellariae, XXXIV, 62.

³ “Radoslawa uxor Oserchi hominis ser Blasii Marini de Menciis cum consensu et voluntatem dicti Oserchi facit manifestum habuisse et recepisse a Dobroslauo Mergich pro nutriendo unam filiam dicti Dobroslaui et allendo eam duobus annis pro parte solucionis primi anni perperos decem et in fine alterius anni habere debet alios perperos decem pro integra solutione sui laboris dictorum duorum annorum. Cum conditione quod si dicta fillia moriretur quod absit infra terminum dictorum duorum annorum dicta Radoslawa nutrix habere debet solutionem pro rata temporis quo teneatur ipsam filiam. Et similiter sit in quolibet alio causa quo ipsam Radoslauam apporteret dimitere dictam filiam et restituere dicto Dobroslauo per aptay renunciando quidquid acceperit ab eo diffalcata tamen racionem temporis de quo eidem Radoslawa filiam debeat. Renuntiantes” (28. 7. 1403. g.), DAD, Diversa Cancellariae XXXV, 10.

(28. 7. 1403. g.), DAD, Diversa Cancellariae, XXXV, 10.

Aprila 1405. godine uz saglasnost svog supruga Radiše Bogavčiča, Ljubisava se obavezala ljekaru (*magistro cyrugico*) Ivanu iz Pavije da će dvije godine dojiti jednu djevojčicu. Za dojenje i ishranu (*lactatione et nutrimento*) poslije prve godine trebala je Ljubisava dobiti 16 perpera, a poslije isteka druge godine još 12 perpera dubrovačkih dinara. Radiša je u ime supruge Ljubisave za naznačenu aktivnost unaprijed dobio predujam za prvu godinu u iznosu od 4 perpera. Na sličan način tako mu je isplaćivano u naredne dvije godine. Prema svemu navedenom, ne vidi se da je ova djevojčica bila i kćerka ljekara Ivana iz Pavije. Teško je znati da li je dijete bilo neželjeno, vanbračno ili bez živih roditelja, ali je naznačeno da je ljekar Ivan iz samilosti (‘za ljubav Božju’) ipak odlučio da ga odgoji (*amore Dei accepire ad elleuandum*) i da je ovaj ugovor zbog toga sačinio i do kraja finansijski sprovodio.⁴

⁴ “Liubislaua uxor Radisse Bogauçich cum voluntate eius mariti presentis et consentientis conuenit et se obligauit magistro Johanni de Papia cyrugico presenti et conuenienti tenere, alere et nutrire et lactare unam puellam pauperem lactantem quam dictus magister Johannes amore Dei accepire ad elleuandum et dedit ipsi Liubislauae ad lactandum usque ad duos annos proxime futuros. Promittens et se obligans dicta Liubislaua dictam puelam bene lactare, nutrire et tractare usque ad dictum terminum duorum annorum. Et hoc quia dictus magister Johannes promixit et se obligauit dicte Liubislauae pro dicta lactatione et nutrimento ipsam lactando et nutriendo pro primo anno yperperos sexdecim et pro secundo anno yperperos duodecim. Liubislaua et Radissa suprascripti fuerunt confessi recepisse a suprascripto magistro Johanne pro parte solucioni nutrimenti primi anni perperos quatuor. Item die XI augusti

Dalje od navedenog motivi su nepoznati. Hirurg Johanes de Papia bio je ljekar na državnoj plaći u Dubrovniku krajem XIV i početkom XV stoljeća⁵ i vjerovatno je morao da vodi brigu o svome imidžu u dubrovačkoj sredini.⁶

1405 Radissa suprascriptus fuit confessus recepisso pro dicto nutrimento alios perperos quatuor. Item die primo nouembris 1405 Radissa suprascriptus recepisso pro dicto nutrimento alios perperos quatuor. Item die VII marzii 1405 [?, 1406] Radissa predictus recepisso pro resto nutrimenti primi anni perperos quatuor. Item die --- [ne vidi se, očito prijem 4 perpera] – Item die VIII januarii 1407 Radissa predictus fuit confessus recepisso pro complemento solucionis seconde anni nutrimenti dicte puele perperos octo” (17. 4. 1405. g.), DAD, Diversa Cancellariae, XXXV, 171.

⁵ Poznat je i po tome što je u dva navrata boravio u Bosni da liječi kneza Pavla Radinovića i kralja Stjepana Dabišu 1395. godine. Vojka Besarović, “Italijani – dubrovački ljekari u srednjovjekovnoj Bosni“, *Prilozi*, Institut za istoriju 21, Sarajevo, 1985, 249-250; “magistro Johanni de Papia ciroyco salariato comunis Ragusii” (11.02. 1377.g.), Михаило Динић, “Одлуке већа Дубровачке републике“, Књига I, Српска академија наука, *Зборник за историју, језик и књижевност српског народа*, Треће одељење, Књига 15, Београд, 1951, 71, 164; Исти, “Из Дубровачког архива“, III, Српска академија наука и уметности, *Зборник за историју, језик и књижевност српског народа*, Треће одељење, Књига 22, Београд, 1967, 34; Исти, “Одлуке већа Дубровачке републике“, Књига II, Српска академија наука и уметности, *Зборник за историју, језик и књижевност српског народа*, Треће одељење, Књига 21, Београд, 1964, 170, 470; Nella Lonza – Zdravko Šundrica, “Odluke dubrovačkih vijeća 1390-1392“, HAZU, Zavod za povijesne znanosti, Posebna izdanja, *Monumenta historica Ragusina* 6, Zagreb-Dubrovnik, 2005, 104, 135, 292, 336, 350, 373, 388; “magistro Johanni condam magistri Marchi de Papia” (9. 11. 1389.g.), DAD, Diversa Notariae, X, 77; “magistro Johanne de Papia cyruico salariato Ragusii” (6.10. 1390. g.), Diversa Cancellariae, XXIX, 140v; “magistro Johanne condam M. Marchi de Papia cirugico” (4. 1. 1393. g.), Isto, XXX, 176v; “Milleta Bogzich de Punta Stagni fracit manifestum quod ipsi locat se et oppera sua magistro Johanni de Papia ciroxicho sallariato comunis Ragusii” (2. 3. 1407. g.), DAD, Diversa Cancellariae, XXXVI, 152, 152.

⁶ Ljekar Ivan imao je kćerke za udaju, što je spomenuto 1390. godine, i bile su vjerovatno u Italiji jer je predviđano odsustvo zbog njihovih udaja: “Prima pars est de confirmando magistrum Iohannem de Papia cirugicum salariatum nostrum ... quod possit ire ad maritandum filias transacto mense augusti proxime venturi, non livrando soldum pro toto tempore quo vaccaverit” (3. 3. 1390. g.), N. Lonza – Z. Šundrica, “Odluke dubrovačkih vijeća 1390-1392“, 104. Prema jednoj kasnijoj “testamentarnoj odluci“ saznajemo da je Ivan bio oženjen Pervulom, ali ne znamo od kada. Imao je sina Tomasa, također ljekara, koji je bio nasljednik Pervule. Pervula i Ivan su umrli prije 1423. godine, pri čemu je Ivan umro prije Pervule, koju nije oporučno obezbijedio: “Testamentum Peruule olim magistri Johannis de Papia. MCCCCXXIII indictione prima die XXVIII nouembris, Ragusii. Nec est ordinatio

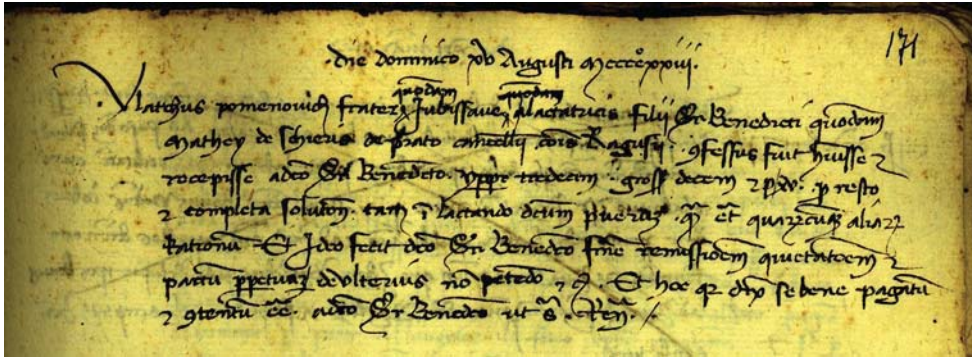
Početakom 1422. godine Radosav Ozrisalić i njegova žena Anukla iz Uskoplja u Konavlima, u onom dijelu te župe koji je dubrovačka vlada do tada već bila stekla kupoprodajom od vojvode Sandalja Hranića Kosače (*de parte dominationis Ragusii*), sklopili su ugovor s dubrovačkim kancelarom i notarom Franciskom Boskom o dojenju i odgoju njegove kćerke uz cijenu od 15 perpera dubrovačkih dinara godišnje.⁷

Sredinom augusta 1423. godine Vlatko Pomenović, brat pokojne Ljubisave, dojilje sina Benedikta Schierisa iz Prata, dubrovačkog kancelara, primio je od istoga Benedikta kao ostatak isplate za dojenje njegovog sina 30 perpera, 10 groša i 15 parvula.⁸

yperperorum quingentorum facta per dominum Rectorem et minus consilium ciuitatis Ragusii secundum ordines et statuta ciuitatis pro quarta parte bonorum quondam Peruule filie olim Paulum speciarii et uxor olim magistri Johannis de Papia medicii que obit intestata inter infrascriptas personas ... Quam ordinationem magister Thommas magistri Johannis medicus tanquam sucesor bonorum dicte olim Peruule soluere debeat unicumque tenorem ordinationis predictae” (29. 11. 1423. g.), DAD, Testamenta Notariae, XI, 90v. Kod Vojke Besarović pogreška u dataciji testamenta (1432), V. Besarović, “Italijani – dubrovački ljekari u srednjovjekovnoj Bosni“, 250. Prema poznatom, ovaj ugovor je zadnji spomen ljekara Ivana.

⁷ “Radossauus Osrisaglich de Uschoplia de Canali de parte dominationis Ragusii confessus et contentus fuit habuisse et recepisse a ser Francischo de Boscho cancellario et notario Ragusii pro parte lactis et nutrimenti et educationis filie dicti ser Francisci educande et enutriende per uxorem dicti Radossauu ad rationem yperperorum quindecim in anno incepto die XVIII januarii proxime preteriti yperperos quinque grossorum. Pro quibus yperperis quinque Anucola uxor Radosii se constituit pleziam et principalem pagatricem insolidum et ad meliustenentem in casu quo ipse Radossauus et uxor sua non possint vel non vellent casu aliquo tantum temporis seruire et tenere dictam puellam quantum ascendunt dicti yperperi quinque ad rationem predictam. Renuntiando. Et die VII mai dictus Radossauus confessus et contentus fuit habuisse et recepisse a dicto ser Francischo pro parte dicti nutrimenti yperperos tres. Renuntiando etc.” (8. 2. 1422. g.), DAD, Diversa Cancellariae, XLII, 6v.

⁸ “Vlatchus Pomenouich frater quondam Jubissau lactatricis filii ser Benedicti quondam Mathey de Schieris de Prato cancellari comunis Ragusii, confessus fuit habuisse et recepisse a dicto ser Benedicto yperperis tredecim grossos decem et paruulum XV pro resto et completi solutionem tacti in lactando dictum puerum quam etiam quarumcumque aliarum rationum. Et ideo fecit dicto ser Benedicto finem remissionem, quietationem et pactum perpetuum de ulterius non petendo etc. Et hoc quia dixit se bene pagatum et contentum esse a dicto ser Benedicto ut supra. Renuntiando” (15. 8. 1423. g.), DAD, Diversa Cancellariae, XLII, 171.

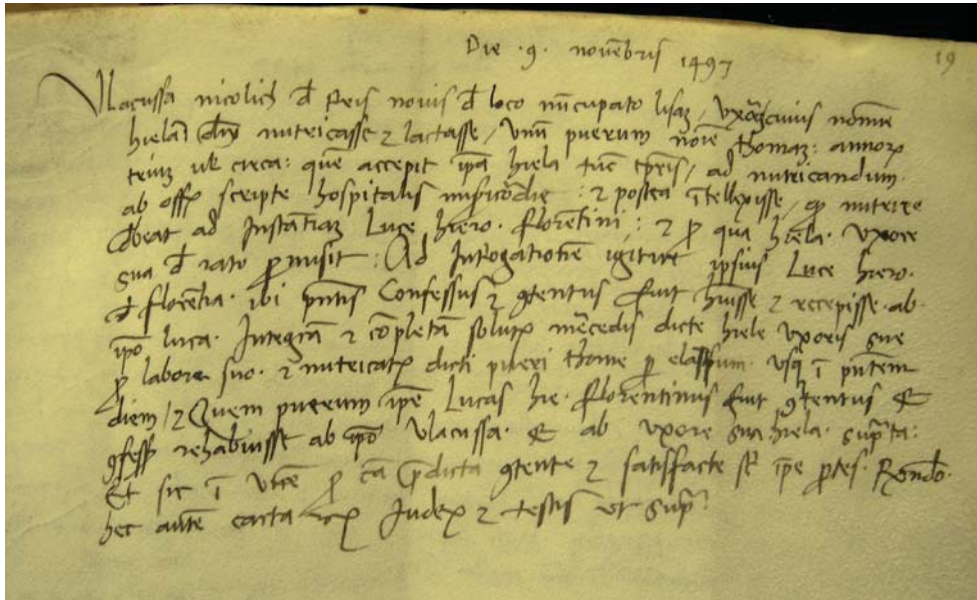
(15. 8. 1423. g.), DAD, Diversa Cancellariae, XLII, 171.

* * *

Sličnu praksu pratimo i u nešto kasnijem vremenu. Pronađeni primjeri pokazuju da se radilo o napuštenoj djeci smještenoj u posebnim ustanovama na području Dubrovnika. Novembra 1497. godine Vlakuša Nikolić iz naselja Lisac u Novim zemljama (Slansko primorje) izjavljuje da je u potpunosti isplaćeno dojenje i hranjenje djeteta koje je obavljala njegova supruga Jela. Jela je dojila i hranila dječaka po imenu Toma, starosti oko tri godine. Dobila ga je na dojenje od hospitalaca milosrdnika gdje su se nalazila napuštena djeca, a ispostavilo se, ustvari, od Luke Hijeronima iz Firence, koji je bio zainteresiran za dijete, koji je isplatio troškove dojenja i kome je, na kraju, dječak Toma sporazumno na zadovoljstvo obje strane bio predat.⁹ Cijena

⁹ “Vlacussa Nicolich de Terris Nouis de loco nuncupato Lisaz uxorem cuius nomine Hielam dixit nutricisse et lactasse unum puerum nomine Thomam annorum trium vel circa, quem accepit ipsa Hiela tunc temporis ad nutricandum ab officialiis Scripte hospitalis missericordie et postea intellexisse quod nutrire debeat ad instantiam Luce. Hiero. Florentini et pro qua Hiela uxore sua de rato promisit. Ad interrogationem igitur ipsius Luce Hiero. de Florentia ibi presentis, confessus et contentus fuit habuisse et recepisse ab ipso Luca integram et completam solutionem mercedis dicte Hiele uxoris sue pro labore suo et nutricatorum dicti pueri Thome per elapsam usque in presentem diem et quem puerum ipse Lucas Hie. Florentinus fuit contentus et confessus rehabuisse ab ipso Vlacussa et ab uxore sua Hiela suprascripta. Et sic in vicem pro causa predicta contente et satisfacte sunt ipse partes. Renuntiando. Hec autem carta etc. Judex et testis ut supra” (9. 11. 1497. g.), DAD, Diversa Cancellariae, XCIIb, 19.

dojenja nije navedena, a po svemu sudeći, Luka nije bio Tomin otac, nego se radilo o usvajanju koje je omogućeno pokrivanjem troškova njegovog dotadašnjeg odgoja.

(9. 11. 1497. g.), DAD, Diversa Cancellariae, XCIIb, 19.

U ovom vremenu nalazimo i jasniji primjer uzimanja djeteta iz doma za napuštenu djecu i njihovog novog udomljavanja. On potkrepljuje i pojašnjavanje opće brige o napuštenoj djeci koju Dubrovčani strogo sprovode. Januara 1498. godine oficijali prihvatilišta dozvolili su Živanu Božićkoviću da iz prihvatilišta uzme trogodišnju Katarinu, koju Živan obećava usvojiti, tj. uzeti kao kćerku, koju će držati, hraniti i odijevati i koju će, kada za to dođe vrijeme, udati prema njenom statusu. No ukoliko njen otac ili majka ili bilo ko drugi bude htio uzeti Katarinu od Živana, morat će platiti za sve vrijeme koje je Živan držao Katarinu kod sebe u iznosu od po 25 perpera po godini, te troškove prihvatilišta “*in educationem*“ rečene Katarine.¹⁰ Nave-

¹⁰ “Officiales de Scripta hospitalis misericordie, videlicet, ser Siluester Mar. de Zamagno et socii dederunt Ziuano Bosigchouich vergezerio presenti et recipienti unam ex puellis dictis hospitalis nomine Catherinam etatis annorum trium vel circa, quam dictus Ziuan promisit tenere, nutrire, vestire et calciare et illam habere in filiam et quando venerit ad etatem nubilem illam maritare iuxta conditionem suam, declarantes ipsi officiales si reperiendo pater vel mater dicte Catherine qui vel que eam vellet accipere de manibus dicti Ziuan quia per dictum

deni ugovori pokazuju da su svi oni koji su napuštali svoju djecu mogli kasnije da je povrate, ali samo ukoliko su bili spremni na plaćanje relativno visokih troškova od svoje strane zapostavljenog dječijeg odgoja. Iako su bili roditelji, bez dovoljno novca nisu imali posebne prednosti u odnosu na ostale koji su željeli njihovo usvajanje.

* * *

Pronađeni primjeri pokazuju da je, osim najmljenog dojenja koje je kraće trajalo i posinjavanja, tj. uzimanja djece u okrilje drugih porodica za duže vrijeme, kada su ženska djeca bila do udaje, bilo i ugovora o odgoju na određeno vrijeme. Jedan takav primjer iz februara 1393. godine je specifičan a zaslužuje da se sazna njegova prethistorija i da se djelimično bolje razumije šta sve život nosi sa sobom. Uglješša Galjušović iz Brštanika sklopio je ugovor s epitropima umrlog Ostoje Milečevića o držanju dvoje njegove djece. Epitropi su upravljali Ostojinom imovinom i brigom o njegovom naslijeđu o čuvanju i odgoju njegove dvoje djece, sina i kćerke. Uglješša se obavezao da će na pet godina djecu držati, hraniti, odijevati i čuvati, a zauzvrat će dobiti 100 perpera. Ukoliko djeca ranije umru, Uglješša je trebao izvršiti povrat za onoliko vremena za koje nije izvršio predviđeni ugovor.¹¹ Sve je to samo tako postavljeno i samo po sebi služi za promišljanje. Međutim, očuvane su informacije

patrem aut matrem eius qui ipsam Catherinam vellet accipere dicto Ziuan teneatur solvere sibi ad rationem yperperorum 25 in anno pro toto tempore quo ipse Ziuan eam tenuisset et de pluri expensis hospitalis factis in educationem dicte Catherine. Renuntiando. Hec autem carta etc. Judex et testis ut supra” (3. 1. 1498. g.), DAD, Diversa Cancellariae, XCIIb, 48.

¹¹ “Ego Ugljessa Gagliusouich confiteor quod super me et omnia bona mea habui et recepi a Radino Hyliich, Jurcho Ghinouich et Helya Tripetich epitropis condam Ostoye Millečeuich et gubernatoribus eius heredium et de bonis dicte epitropie et filiorum dicti Ostoye dantibus et soluentibus yperperos centum pro quibus me obligo et promicto tenere, allere, nutrire, pascere et vestire duos filios dicti Ostoye, videlicet, unum masculinum et I feminam usque ad quinque annos proxime futuros condecenter secundum condicionem ipsorum peuri et puelle omnibus meis expensis. Cum pacto quod si ambo dicti filii Ostoye morirentur ante quatuor annorum nunc proxime futurorum quod teneatur dictis epitropis restituere per rationem id quod eis tangeret de dictis yperperis centum per me pro dictis expensis habitis et receptis. Et si unus solus decederet ante dictum terminum quod tamen propter mortem unius nichil nobis teneatur restituere. Et similiter si post quatuor annos ipsi ambo filii morirentur quod nichil teneatur restituere pro tempore quo restaret ad complementum V annorum. Et si alius esset de me ante complementum dictorum quinque annorum quod super bonis meis debeant habere expensas usque ad dictum terminum quinque annorum. Ser Clemens Marini de Goçe judex et Ratchus Velloeuich testis” (23. 2. 1393. g.), DAD, Diversa Cancellariae, XXXI, 54v.

koje pojašnjavaju kontekst ovog ugovora. Navedeni Uglješa Galjušović, prema drugim dokumentima Gališević, Galesalić i Galisalić, trgovac je koji je pored Brštanika djelovao i u Drijevimama 1393. i 1394. godine.¹² Prema testamentu Ostoje Milečevića (u testamentu Milčević) iz maja 1392. godine, a čija su djeca predmetom ugovaranja poslije Ostojeine smrti, saznajemo da je Ostoja također živio i djelovao u Brštaniku. Imao je majku Stanku i brata Radoslava, te ženu Velku, sina Ivana i kćerku Marušu, kojima ostavlja dio svoje imovine. Supruzi ostavlja 250 perpera, a djeci zajedno 400 perpera.¹³ Poslije Ostojeine smrti Velka se ponovo udala. Zapravo, jula 1392. godine ranije spominjani Uglješa Gališević iz Brštanika oženio je Velku.¹⁴

Ako bi smo ovu kratku priču pokušali rezimirati i dati joj malo boje putem pretpostavki, proizlazilo bi da su se svi spominjani međusobno poznavali za života Ostoje Milčevića (Milečevića), jer su zajedno živjeli u Brštaniku. Poslije Ostojeine smrti njegova supruga i djeca našla su se kod Uglješe Gališevića. Ostoja je jasno propisao da njegova djeca dobijaju dio imovine, pa su epitropi putem ugovora o odgoju štitili interese djece dajući očuhu njihov novac za odgoj, a time i majci njenu djecu. Majka i djeca dirigiraju Uglješino ponašanje, a epitropi nemaju ništa protiv da Ostojeina udovica Velka i njen novi suprug Uglješa preuzmu brigu nad Ostojeinom djecom. Sve nam to ukazuje da nije bilo nikakvih nedopuštenih ili diskutabilnih pona-

¹² “Ego Uglessa Gallisseuich de Berstanicho confiteor etc. dare et soluere ser Martolo Junii de Zrieua ducatos auri nonaginta quatuor grossos sex usque ad sex menes proxime futuros. Et sit de presenti viaggio. Et si ultra etc. Renuntiando etc. Ser Andreas Dobre de Binzolla judex et ser Junius Tripe de Georgio testis” (27. 2. 1393. g.), DAD, Debita Notariae, XI, 8; “Ego Uglessa Gallessallich mercator in Narento confiteor quod super me et super omnia bona mea obligo me dare et soluere ser Sthefano de Lucaris ducatos auri centum nonaginta duos cum dimidio usque ad unum mensem proxime futuros. Et de presenti viaggio. Et si ultra etc. Renuntiando etc. Ser Michael de Babalio judex et Helyas de Trippe testis” (4. 11. 1393. g.), Isto, 47v; Ђуро Тошић, “Брштаник у средњем вијеку“, *Годишњак Друштва историчара Босне и Херцеговине* 21-27, Сарајево, 1976, 46-47; Исти, *Трг Дријева у средњем вијеку*, Веселин Маслеша, Сарајево, 1987, 104.

¹³ “Testamentum de Ostoya Milçeuih. MCCCCLXXXII, indictione XV, die XIII mensis maii ... quia ostoya Milceuich olim habitator Berstanichi in nostra presentia fecit ultimum testamentum sic dictos: In Christi nomine amen. Anno domini millessimo trecentesimo nonanta dui, die venti quatro del mese d’april nel merchato de Berstanich. Io Ostoya Milçeuih faço lo mio ultimo testamento cum la mia sanita e cum bona mente ... ancora lasso a madre mia Stancha cum so fio Radoslau perperi cento, ancora lasso a Velcha mia mulglier perperi ПСL, ancora lasso a la mia fiola Marussa e al mio fiol Iuan a traumbi duy per meço perperi III^c çç” (13. 5. 1392. g.), DAD, Testamenta Notariae, VIII, 21.

¹⁴ Ђ. Тошић, “Брштаник у средњем вијеку“, паромена 72 на страни 47.

šanja od strane udovice Velke, majke dvoje djece, ili njenog novog supruga Uglješe, jer su epitropi za ovaj novac u suprotnom slučaju mogli da angažiraju i druge osobe. To je prehistorija ugovora kojim Uglješa ugovara za novac odgoj dvoje djece, kojima sada znamo i imena (Ivan i Maruša), djece svoje supruge Velke, ranije supruge Ostoje Milčevića (Milečevića), koji su mu pastorc i kojima je on očuh, pa ta početna ugovorna jednostavnost u ovom širem kontekstu daje sasvim drugačiju, praktičnu, moguću svakodnevnu životnu pozadinu.

* * *

Po strani od navedene problematike stoje slučajevi posinjavanja, adopcije, ugovorene sporazumom između bioloških roditelja i usvojitelja. S jedne strane, u takvim situacijama biološki roditelji motivirani su raznim polazištima, a najčešće ekonomskog karaktera. Na drugoj strani, usvajatelji, najčešće oni koji ne mogu imati djecu, spremni su da za njih daju izvjesne kompenzacije biološkim roditeljima. Iako je to očita pozadina adopcije, to se u dokumentima jasno i ne vidi. Navodimo jedan primjer koji je interesantan za razmišljanje jer podrazumijeva odgoj usvojene djece vrlo malog uzrasta. Novembra 1454. godine Bjelosava iz Trebinja dala je svoga dvogodišnjeg sina Tomu na usvajanje Ivanu de Bononia, stanovniku Svetog Severa, koji nije mogao imati naslijeđa (*ipse Johannes ut asseruit caret liberis ex se genitorum*). Ivan se obavezao da će se brinuti o Tomi kao o vlastitom sinu, odgajajući i usmjeravajući ga potrebnim vještinama i dostojnim običajima kako to čini otac prema svome sinu (*ad bonas artes et bonos ac laudabiles mores prout tenetur pater filio*). Majka Bjelosava morala se obavezati da više nikad ni u kakvom slučaju ne može tražiti Tomu od Ivana, nego da ga mora smatrati Ivanovim sinom.¹⁵ Pozadina ovog slučaja nije jasno izražena, a ona može biti svakovrsna, naročito s obzirom na uzrast djeteta. Očito je da se radi o prodaji djeteta i da su se takve situacije dešavale. Sigurno je

¹⁵ “Bielossaua de Tribigne non vi nec victu sed ut asseruit ex certa scientia et spontanea voluntate dedit, cessit et donauit Tomam filium ipsius Bielossauae annorum duorum vel circa in filium adoptium Johanni de Bononia habitatori terre Sancti Seueri, presenti et acceptanti ipsum Tomam in filium et pro filio adoptiuo. Cum sit quod ipse Johannes ut asseruit caret liberis ex se genitorum promittens ipse Johannes ipsum Tomam tenere, habere, reputare et tractare pro filio ac ipsum Tomam si vixerit et pro ipso Toma non desit instruere et dirigere ac instrui et diuigi facere ad bonas artes et bonos ac laudabiles mores prout tenetur pater filio. Et ipsa Bielossaua promittens quod nula unquam causa dictum Tomam accipiet ab ipso Johanne sed ipsum Tomam ipsi Johanni dimittet tanquam filium proprium ipsius Johannis. Renuntiando. Hec autem carta etc. Judex et testis ut supra” (6. 11. 1454. g.), DAD, Diversa Notariae, XXXIX, 137v.

da je Ivan tražio dijete odgovarajućeg uzrasta i da je uspio da ga pronađe zahvaljujući finansijskim sredstvima.

* * *

Kao i sve druge poslovne aktivnosti u odnosima na dubrovačkom području i naročito u odnosima sa susjedima i dojenje je ponekad bilo predmetom tužbi. Iz tužbi saznajemo da ugovori ponekad nisu poštovani. Početkom februara 1402. godine dubrovački vlastelin Damjan Marina Gundulić potigao je tužbu protiv Pribislava Pribilovića iz Šćenice (u Popovu) zbog nepoštivanja ugovora o dojenju njegovog sina. Iako se Pribisav obavezao da će Damjanov sin biti kvalitetno dojen, zdravo hranjen i primjerno odgajan (*de bono lacte et sano faceret nutriri victum eius filium et bene tractare eum*), Damjan je saznao da je Pribislavljeva supruga trudna već šest mjeseci, da njeno mlijeko time 'nije kvalitetno' za dojenje njegovog sina (*quod illud lac iam corruptum etiam ita corruptit ipsum puerum filium dicti ser Damiani*), te da je njegovo dijete time oslabljeno gotovo do smrti (*ipse puer quasi ad mortem infirmatus est*).¹⁶ U drugom poznatom slučaju, marta 1446. godine Božidar Božitković podigao je tužbu protiv Milorada Žikrića (Xicrich) iz Ljubomira i njegove supruge Gojke zbog toga što je Gojka 'ubila njegovog sina' (*dicta Goicha mactavit dictum puerum*) kojeg je on dao na dojenje uz cijenu od tri perpera dubrovačkih dinara.¹⁷

¹⁶ "Ser Damianus Marini de Gondola coram domino Rectore ser Vita de Restis fecit lamentum supra Pribisauum Pribilouigh de Stienica, dicens quod cum ipse ser Damianus dedisset dicto Pribisauo unum eius filium ad nutriendum et ipse Pribisauus promississet ipsi ser Damiano quod de bono lacte et sano faceret nutriri victum eius filium et bene tractare eum, in fine ipse ser Damianus reperit quod uxor ipsius Pribisaui erat grauida iam ex sex mensibus. Quo effectum est, quod illud lac iam corruptum etiam ita corruptit ipsum puerum filium dicti ser Damiani. Quod ipse puer quasi ad mortem infirmatus est. [Testes:] Mladinus Cuietcouigh tabernarius, Ziucius rullus riuerius comunis, Vela uxor Nicolai ortolai, Marussa uxor de Radoe de Ombla, homo ser Marini Micaelis de Bona, Radoe etiam predictus" (1. 2. 1442. g.), DAD, Lamenta de foris, XV, 95.

¹⁷ "Bosidar Bositchouich coram domino Rectore domino Aluixio de Goze fecit lamentum supra Millorath Xicrich de Glubomira et Goicham uxorem dicti Millorath, dicens quod dederat sibi unum filium ipsius Bosidar ad lactandum, dicens quod et decepit ipsum in tribus yperperis et in pannis dicti pueri unde etc. [Testes:] Radouanus Miochouich, Stiepanus Ostoich" (6. 3. 1446. g.), DAD, Lamenta de foris, XX, 72.

Specifični okviri razmatrane građe i količina prikupljenih podataka ne daju nam odgovore na sva pitanja koja imamo. Ugovori o najamljenom dojenju, ishrani i odgoju djece na dubrovačkom području i neposrednom zaleđu pokazuju raznovrsnost životne svakodnevnice u razvijenom srednjem vijeku. Zajedno s pratećim tužbama zbog neispunjavanja ugovora ovi ugovori ukazuju na uhodanost, češću praksu i učestalost ovih aktivnosti. U prvoj polovini XV stoljeća godišnje dojenje imalo je cijenu između 10 i 15 perpera dubrovačkih dinara (tj. 3-5 zlatnih dukata), a uobičajeno je to dojenje trajalo dvije godine. Poticaji za davanje djece na dojenje mogu biti različiti. Uobičajeno bi bilo da je u pitanju nedostatak mlijeka, i pretpostavljamo da je to glavnim razlogom za najmljeno dojenje. Oduvijek je dojenje djeteta bilo i u sferi afiniteta majke, naročito u bogatijim slojevima društva, pa pretpostavljamo da ni to nije bilo strano plemkinjama i bogatijim građankama u Dubrovniku. No, za krajnost se u našim primjerima potrudio ljekar Ivan iz Pavije, koji je očito bio u situaciji da sam odlučuje o sudbini jednog djeteta, te se odlučio da finansira njegov odgoj putem najmljenog dojenja. Primjeri isplata iz ugovora pokazuju da se ova za brojno potomstvo hvalevrijedna majčinska aktivnost, a ujedno i adekvatna poslovna transakcija za porodicu doji, uspješno realizirala i predstavljala značajan djelić u lepezi šarolikih odnosa Dubrovnik i zaleđa. Isto tako, kroz date tužbe zbog neispunjavanja ugovora o dojenju vidimo da je bilo i drastičnog zapostavljanja ispunjavanja obaveza iz ovih poslovnih transakcija ■

BREASTFEEDING FOR HIRE AND THE UPBRINGING OF ABANDONED CHILDREN IN DUBROVNIK AND ITS HINTERLAND IN THE LATE MIDDLE AGES

Summary

Contracts about breastfeeding for hire, nursing and upbringing of abandoned children in the area of Dubrovnik and its hinterland, show the variety of everyday life in the late Middle Ages. Giving children to wet nurses for breastfeeding was principally caused by lack of milk, but it was also a custom practised by the richer social layers in Dubrovnik. Breastfeeding contracts are often only an arid reflection of the business like nature of the practice. However, they still illustrate various life stories on the basis of which, through the dimension of a happy or sad context, the Middle Ages do not differ much from the contemporary times ■